

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI, CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE DREPT

PLÂNGEREA PREALABILĂ
– INSTITUȚIE DE DREPT PENAL
ȘI PROCESUAL PENAL –

TEZĂ DE DOCTORAT

- REZUMAT -

Conducător de doctorat,
Prof.univ.dr. Gheorghică Mateuț

Doctorand,
Vasilică-Cristi Dăniluț

2013

Aspecte generale cu privire la teza de doctorat

Teza de doctorat tratează instituția plângerii prealabile din materia penală. Au fost analizate atât aspectele de drept penal, cât și cele de drept procesual penal.

Pentru elaborarea tezei de doctorat s-a luat în considerare *doctrina* de specialitate din țară și din străinătate, precum și *practica judiciară*. Au fost avute în vedere analizele și comentariile făcute de autorii de specialitate de-a lungul timpului, atât cu privire la reglementările în vigoare, cât și cu privire la dispozițiile din codurile anterioare. De asemenea, au fost cercetate și analizate hotărâri ale instanțelor judecătorești publicate (cele cuprinse în culegerile de practică judiciară sau indicate în referințele autorilor) și nepublicate (de la instanțele din Cluj și București), relevante pentru rezolvarea chestiunilor ridicate de această instituție.

Întrucât unele probleme de practică neunitară au primit soluționare în trecut pe calea *deciziilor* de îndrumare ale Fostului Tribunal Suprem, a deciziilor pronunțate de Curtea Supremă de Justiție în soluționarea unor recursuri în anulare sau a deciziilor pronunțate de Înalta Curte de Casație și Justiție în soluționarea unor recursuri în interesul legii, teza a luat în considerare acele hotărâri relevante. Nu de puține ori dispozițiile care reglementează instituția plângerii prealabile au făcut obiectul unor *decizii ale Curții Constituționale*, sesizată pentru verificarea conformității cu legea fundamentală. Ca urmare, s-au făcut referiri și la aceste decizii.

Structura tezei

În partea de început a tezei se regăsește *cuprinsul* acesteia. Teza de doctorat cuprinde *opt capitole*, împărțite în secțiuni. La final se regăsește partea de *concluzii*. Teza se încheie cu indicarea *bibliografiei* utilizate.

Capitolul I. Persoana vătămată în procesul penal

În secțiunea întâi din acest capitol este tratată poziția procesuală a persoanei vătămate. Analiza a început cu definirea procesului penal și a principiilor sale, evidențiind aspectele particulare în cazul procedurii plângerii prealabile. Astfel, procedura plângerea prealabilă este o excepție de la principiul oficialității; lipsa plângerii prealabile, retragerea ei, împăcarea părților sau încheierea unui acord de mediere reprezintă piedici la aflarea adevărului, principiu al procesului penal. În continuare s-au analizat cele două acțiuni – penală și civilă –

din cadrul procesului penal și rolul pe care îl are victima infracțiunii în declanșarea și exercitarea lor. În ce privește acțiunea penală, în procedura plângerii prealabile ea are un anumit specific: *este de ordine publică; nu este obligatorie; este personală; este indivizibilă; este indisponibilă*. S-a concluzionat că persoana vătămată are dreptul de a dispune numai de plângerea sa prealabilă, nu și de acțiunea penală.

Secțiunea a doua prezintă sistemele de acuzare. S-a analizat evoluția procesului penal din perspectiva drepturilor victimei de a fi implicată în procedura de declanșare și în desfășurarea acestuia – este vorba de procesul *acuzatorial* (izvorât din dreptul victimei de a se răzbuna împotriva celui care i-a făcut un rău), procesul *inchizitorial* (ce reflectă interesul statului în desfășurarea procedurilor penale și unde victima nu avea drepturi procesuale distincte de ale acuzării) și procesul *mixt* (ce caracterizează perioada modernă și acordă posibilitatea victimei de a susține acțiunea penală alături de procuror și, în anumite cazuri, chiar singură). Pentru că victima devine astfel un acuzator privat, s-au prezentat sistemele de acuzare – *privată* (când urmărirea aparține victimei infracțiunii și rudelor acesteia), *populară* (când urmărirea poate fi declanșată și exercitată de orice cetățean în numele societății), *din oficiu* (când provine de la înșiși judecătorii) și *publică* (când acțiunea penală este încredințată procurorilor, ca agenți publici specializați). Concluzia este aceea că acțiunea penală în cazul infracțiunilor pentru care este necesară plângerea prealabilă are la bază o *acuzare privat-publică*. Următoarea o analiză este de drept comparat. Au fost avute în vedere reglementările cu privire la posibilitatea victimei de a declanșa și/sau susține acțiunea penală în următoarele state: Anglia, Belgia, Danemarca, Finlanda, Franța, Germania, Italia, Moldova, Norvegia, Olanda, Portugalia, Spania și Ungaria.

Ultima secțiune definește plângerea prealabilă ca fiind *manifestarea de voință adresată organelor judiciare de către persoana vătămată printr-o infracțiune de a fi tras la răspundere penală cel ce a săvârșit-o, act fără de care nu poate interveni răspunderea penală și, ca urmare, fără de care nu poate începe sau continua procesul penal*¹. Se arată că noțiunea provine din vechiul drept transilvănean care în art. 110-116 reglementa „propunerea privată”. Cât privește rațiunea apariției acestei instituții, s-au analizat opiniile autorilor germani, francezi și italieni de la sfârșitul sec. al XIX-lea – începutul sec. XX, care au fost de altfel preluate de literatura juridică românească, și care concluzionează că pentru încălcările

¹ A se vedea V.Dongoroz ș.a., „Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea generală”, vol. I, Editura Academiei, București, 1975, p.61. C-tin Mitrache, C.Mitrache, Drept penal român. Parte generală, Editura Universul Juridic, București, 2004, p.339; A.Chirilă, *Relevanța penală a plângerii prealabile*, Editura Universul Juridic, București, 2010, p.17-18.

aduse particularilor, există două categorii de infracțiuni: (I) infracțiuni în care interesul statului de a sancționa făptuitorul intră în conflict cu interesul particularului de a nu i se produce, prin proces, anumite daune; astfel că din acest interes particular de neurmărire ar apărea necesitatea plângerii prealabile – pentru această categorie de infracțiuni justificarea plângerii prealabile se face pe baza utilității sociale: în afară de represiune, statul mai are și alte interese de protejat, cum ar fi liniștea căsătoriilor, păstrarea relațiilor de familie sau onoarea cetățenilor; (II) infracțiuni ușoare, de minimă importanță, care nu determină interesul statului de a reacționa printr-o urmărire – fundamentul juridic al plângerii prealabile pentru aceste infracțiuni ar fi insuficiența interesului public pe considerentul că acea faptă este la granița dintre licit și ilicit². Noi am făcut o clasificare a infracțiunilor urmăribile la plângerea prealabilă, după cum urmează: a. *infracțiuni cu pericol social scăzut* (lovirile, insulta, calomnia); b. *infracțiuni legate de viața privată, chiar intimă, a persoanei vătămate* (divulgarea secretului profesional, violul); c. *infracțiuni care afectează viața de familie, colectivități restrânse sau relațiile de vecinătate* (furtul între soți sau persoane apropiate ori abandonul de familie, abuzul de încredere ori gestiunea frauduloasă, tulburarea de posesie, infracțiunile din legislația muncii ori privind sindicatele).

În final, am analizat posibile critici aduse plângerii prealabile, concluzionând că existența acestei instituții nu afectează accesul la justiție (cum ar lăsa să se înțeleagă actuala reglementare cuprinsă în art. 21 alin. 2 din Constituția României), că ea nu consacră un principiu al disponibilității procesului penal (cum au susținut anumiți autori³) și că ea nu afectează cu nimic egalitatea cetățenilor în fața legii (în acest sens pronunțându-se însăși Curtea Constituțională⁴).

Capitolul II. Natura juridică și caracterele plângerii prealabile

Prima secțiune face o trecere în revistă a opiniilor autorilor străini cu privire la natura juridică a plângerii prealabile: a) Unii autori au susținut *natura substanțială* a ei, considerând

² A se vedea Giulio Battaglini, *Il diritto di querela*, Bologna, Zanichelli 1939; Stefano Riccio, *La natura giuridica della querela*, Ed. Jovene, Napoli, 1934.

³ A se vedea N.Volonciu, *Drept procesual penal*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1972, p.66, M.-A. Tatu (I), V.Pătulea (II), *Limitele principiului disponibilității în procesul penal*, Dreptul nr. 2/2002, I.Griga, *Drept procesual penal. Partea Generală*, Editura Oscar Print, București, 2004, p.48; p.131-137; Mihaela Alexandru, *Participația penală*, Editura Hamangiu, București, 2008, p.298-299; M.C.Bogea, *Sesizarea organelor de urmărire penală*, Editura Hamangiu, București, 2012, p.89 și 98-99.

⁴ Curtea Constituțională, Decizia nr. 104/2010, publicată în M.Of. nr. 144 din 4 martie 2010; Curtea Constituțională, Decizia nr. 368/2005, publicată în M.Of. nr. 739 din 15 august 2005.

că plângerea prealabilă este un element al infracțiunii, fără de care aceasta nu există⁵. b) Alții au considerat plângerea prealabilă ca o *instituție procedurală*⁶. c) În fine, alții au atribuit acestei instituții un *caracter mixt*, atât substanțial cât și procedural⁷. Discuțiile s-au purtat și în literatura juridică românească, atât sub Codul penal de la 1936, cât și sub Codul penal actual de la 1968. Dominantă a fost opinia care a considerat plângerea prealabilă ca fiind o instituție aparținând atât dreptului penal, cât și dreptului procesual penal, deci o *condiție de pedepsibilitate și de procedibilitate*⁸.

Secțiunea a doua tratează plângerea prealabilă ca mod de sesizare a organelor de urmărire penală. În reglementarea actuală, plângerea prealabilă este prevăzută ca un mod de sesizare *extern, special și primar*. După modificările din 2006, nu mai este posibilă sesizarea directă a instanței de judecată. Referindu-ne la dreptul absolut și exclusiv de sesizare prin plângerea prealabilă, am arătat că acesta comportă și excepții: când sesizarea se poate face și din oficiu (infracțiunile privind persoanele lipsite de capacitate de exercițiu sau cu capacitate restrânsă de exercițiu, respectiv infracțiunile de violență asupra membrilor familiei), când sesizarea se extinde în temeiul legii (cazurile de indivizibilitate activă și pasivă a răspunderii penale), când învinuitul/inculpatul poate solicita continuarea procesului penal (retragerea plângerii prealabile), respectiv când sesizarea o poate face, alternativ plângerii, alt organ sau autoritate.

Secțiunea a treia prezintă caracterele plângerii prealabile identificate de autorii literaturii de specialitate⁹: *caracterul obligatoriu, personal, indivizibil, netransmisibil și exclusiv*.

⁵ A se vedea Carl Ludwig von Bar, op.cit, p. 298; A.Kohler, op.cit, p. 12; Vincenzo Manzini, *Trattato di diritto processuale penale italiano, secondo il nuovo Codice*, Vol. IV, Unione tipografico-editrice torinese, 1931, p.23.

⁶ A se vedea Giulio Battaglini, op.cit, p. 52; Vincenzo Lanza, *La querela ed il suo valore processuale*, Bocca, 1911.

⁷ A se vedea Karl Binding, *Systematisches Handbuch der deutschen Rechtswissenschaft*, Vol. 1: Handbuch des Strafrechts, Leipzig 1885, p. 661; Eduardo Massari, *Il processo penale nella nuova legislazione italiana*, Imprenta: Napoli, Jovene, 1934, p.300.

⁸ A se vedea Traian Pop în Const.G.Rătescu, I.Ionescu Dolj, I.Gh.Periețeanu, Vintilă Dongoroz, H.Asnovorian, Tr.Pop, Mihail .I.Papadopolu, N.Pavelescu, *Codul penal Carol al II-lea Annotat*, vol.I, Partea generală art.1-183, Editura Librăriei SOCEC&Co, București, 1937, p. 359; Vasile S.Panțurescu, *Codul de procedură penală din 19 martie 1936: annotat cu doctrină și jurisprudență*, București, 1940, p. 40; Tr. Pop, *Drept procesual penal, vol. II Partea generală*, 1946, Tipografia Națională S.A, Cluj, p.447. Dorul Pavel, *Considerații teoretice în legătură cu raportul de drept penal*, în Justiția Nouă nr.9/1966, p.48.

⁹ A se vedea V.Dongoroz ș.a, *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală*, vol VI, ediția a II-a, Editura Academiei Române și Editura All Beck, 2003, p. 101; Gh. Mateuț, *Procedură penală. Partea specială*, vol. I, Editura CH Beck, București, 2007, p.34.

Cap. III Reglementarea plângerii prealabile în dreptul românesc. Evoluția legislativă

Acest capitol este o istorie a reglementării plângerii prealabile în dreptul nostru. În perioada antică și cea feudală, nu se întâlnesc decât obiceiuri – victima se putea răzbuna pe autor, dar în schimbul unor sume de bani sau bunuri îl putea ierta (compozițiune).

În Codul penal de la 1864 plângerea prealabilă se întâlnește doar în cazul a două infracțiuni: adulterul și răpirea prin vicleșug a unei fete mai mici de 16 ani. Nu există dispoziții speciale în Codul de procedură penală. Ulterior, împăcarea este introdusă prin legile judecătoriilor de ocol din 1879 (art. 60 alin. 2), 1894 (art. 27), 1896 (art. 76) și 1907 (art. 82).

În Codul penal de la 1936 se reglementează situațiile de lipsa plângerii prealabile în art. 161-162 din titlul IX intitulat „*Condițiile privitoare la incriminarea infracțiunilor supuse plângerii prealabile*”, și de retragerea ei și împăcarea părților în art. 174 din Titlul X „*Stingerea încriminării, executării pedepsei și a incapacităților ce decurg din condamnare*”. Acestea au ca efect imposibilitatea de promovare a acțiunii penale sau stoparea ei pentru toate infracțiunile condiționate de existența unei astfel de plângeri, cu anumite excepții. Infracțiunile din Codul penal pentru care legea impunea existența plângerii prealabile sunt numai delictе și contravenții, nu și crime. Dacă victima este un minor sau un incapabil, acțiunea penală se pune în mișcare din oficiu (în varianta inițială din 1936), apoi și din oficiu (după modificările aduse prin decretul nr. 187 din 1949). Termenul de introducere al plângerii prealabile este de 3 luni de la data când cel îndreptățit a cunoscut cine este făptuitorul „dacă în acest interval de timp nu s-a împlinit prescripția” (art. 161). Este consacrat principiul indivizibilității active și pasive a plângerii prealabile (art. 162).

În Codurile adoptate în 1968, plângerea prealabilă este reglementată într-un capitol special în Codul de procedură penală, cazurile în care trebuie formulată sunt arătate în Codul penal, plângerea trebuie introdusă în termen de 2 luni, există norme speciale cu privire la infracțiuni flagrante, indivizibilitate și conexitate, schimbarea încadrării juridice, plângerea trebuie să aibă un anumit conținut. Modificările legislative aduse de-a lungul timpului au impus o împărțire în trei perioade: 1969-1991 (când pentru anumite infracțiuni mai înainte de depunerea plângerii la instanța de judecată trebuie urmată o procedură prealabilă la comisia de împăciuire), 1992-2004 (când se elimină procedura prealabilă, se înmulțesc infracțiunile pentru care se cere plângerea prealabilă), 2005-prezent (când se elimină procedura plângerii prealabile directe, se reduc numărul de infracțiuni pentru care se cere plângerea prealabilă, apare legea medierii).

Ultima secțiune este rezervată noilor coduri care vor intra în vigoare la 1 februarie 2014. Ele păstrează instituția plângerii prealabile, pe care o îmbunătățesc. Astfel, este lămurit cine e persoana care poate face plângerea în locul minorului sub 14 ani și cine poate încuviința plângerea făcută de minorul de 14 ani sau de incapabil (până acum se folosea suplimentul analogic); se lămurește faptul că plângerea se poate face și prin mandatar cu procură specială (până acum se folosea suplimentul analogic); se lămurește faptul că plângerea prealabilă nu poate fi formulată prin substituiți procesuali (până acum era doar opinia doctrinei, care accepta folosirea suplimentului analogic din materia plângerii pentru alte aspecte, dar nu și pentru acesta); retragerea plângerii prealabile este reglementată în mod distinct și are efect *in personam* și nu *in rem* ca până acum; împăcarea devine o instituție separată complet de plângerea prealabilă, ea fiind incidentă exclusiv pentru infracțiuni pentru care acțiunea penală se pune în mișcare din oficiu; dispare capitolul distinct care reglementa procedura plângerii prealabile și locul acesteia este fixat în cadrul secțiunii privind modurile de sesizare a organelor judiciare; elementele conținutului său fac trimitere directă la cel al plângerii penale; termenul de depunere a plângerii este majorat de la două la trei luni și se modifică data de la care începe să curgă – săvârșirea infracțiunii, și nu cunoașterea făptuitorului. Dar încă rămân multe aspecte insuficient reglementate, tratate în prezenta lucrare și care au generat formularea a 14 propuneri *de lege ferenda*.

Capitolul. IV Condițiile de valabilitate a plângerii prealabile

Secțiunea întâi prezintă *infracțiunile* pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate. Au fost enumerate infracțiunile din Codul penal – 21 la număr, și cele din legile speciale - Legea nr.51/1995 privind organizarea și exercitarea profesiei de avocat, Legea 160/1998 pentru organizarea și exercitarea profesiei de medic veterinar, Legea nr. 255/1998 privind protecția noilor soiuri de plante, OUG nr. 55/2002 privind regimul de deținere al câinilor, Legea nr.53/2003 - Codul Muncii, Legea 191/2003 privind infracțiunile la regimul transportului naval, Legea nr. 248/2005 privind regimul liberei circulații a cetățenilor români în străinătate, Legea nr. 62/2011 a dialogului social, Legea nr.11/1991 privind combaterea concurenței neloiale.

Secțiunea a doua tratează *titularul* plângerii prealabile. Au fost analizate toate problemele semnalate de literatura juridică și practica judiciară: formularea plângerii de către persoana juridică, posibilitatea formulării plângerii prealabile prin substituit procesual, prin reprezentant legal și convențional, situația decesului părții vătămate. S-a acordat o atenție

sporită mandatului special, o instituție neabordată în domeniul penal și care, potrivit noii legislații civile, trebuie să fie unul autentic, cu excepția mandatului dat avocatului angajat pentru formularea plângerii prealabile și reprezentarea în proces. S-a analizat, de asemenea, situația în care procurorul poate să pună în mișcare acțiunea penală din oficiu și s-a ajuns la concluzia că aceasta poate avea loc numai în subsidiar.

Secțiunea a treia se referă la termenul de introducere a plângerii prealabile, care este de 2 luni din ziua în care persoana vătămată a știut cine este făptuitorul (art. 284 alin 1 Cpp); când persoana vătămată este un minor sau incapabil, termenul curge de la data când persoana îndreptățită a reclama a știut cine este făptuitorul (alin 2); pentru infracțiunile flagrante cărora li se aplică procedura specială de urmărire și judecată, termenul este de 24 ore. Cu privire la natura juridică a acestui termen, s-a concluzionat că este un termen substanțial care se calculează procedural, ceea ce permite întreruperea și suspendarea acestuia, și explică posibilitatea depunerii plângerii peste termen.

Ultima secțiune se referă la *forma și conținutul* plângerii prealabile. Ea poate fi formulată în scris sau oral. Potrivit art. 283 Cpp, plângerea trebuie să cuprindă descrierea faptei, indicarea autorului, arătarea mijloacelor de probă, indicarea adresei părților și a martorilor, precizarea dacă persoana vătămată se constituie parte civilă și atunci când este cazul, indicarea persoanei responsabile civilmente¹⁰. Este evident că plângerea prealabilă trebuie să conțină date și cu privire la persoana vătămată¹⁰. În plus, credem că plângerea prealabilă trebuie să mai conțină, în mod obligatoriu, alte două elemente: manifestarea de voință a persoanei vătămate de tragere la răspundere penală a făptuitorului¹¹ și semnătura acestuia¹². S-au analizat și remediile în caz de nerespectare a acestor condiții, făcându-se diferența între elementele esențiale (care atrag nulitatea plângerii prealabile) și cele complementare (care nu afectează valabilitatea plângerii prealabile – arătarea mijloacelor de probă, indicarea adresei părților și a martorilor, precizarea dacă persoana vătămată se constituie parte civilă și atunci când este cazul, indicarea persoanei responsabile civilmente. Datele complementare pot fi ulterior completate, în fața organului judiciar.).

¹⁰ A se vedea Ion Gh. Gorgăneanu, *Acțiunea penală*, Editura Lumina Lex, București, 1988, p. 188.

¹¹ A se vedea C.Danileț, *Necesitatea manifestării de către persoana vătămată a voinței ca făptuitorul să fie tras la răspundere penală în cazul formulării plângerii prealabile*, în *Dreptul nr. 11/2004*, p.222-228.

¹² A se vedea N.Giurgiu, *Cauzele de nulitate în procesul penal*, Editura Științifică, București, 1974, p.234.

Capitolul V. Plângerea prealabilă și stingerea raportului juridic penal

Acest capitol tratează instituțiile derivate ale plângerii prelabile – este vorba de lipsa plângerii prelabile, retragerea plângerii prelabile și împăcarea părților. La fiecare s-a dat definiția, s-au arătat condițiile și au fost exprimate efectele cu privire la soluționarea acțiunii penale și a acțiunii civile

Pentru retragerea plângerii prelabile condițiile sunt următoarele: să fie vorba de o infracțiune urmăribilă la plângerea prealabilă, să fi fost formulată în mod legal o plângerea prealabilă, retragerea să fie făcută de titularul plângerii prelabile, să fie formalizată, să fie neechivocă, să nu fie viciată, să fie totală, să fie făcută într-un anumit termen. O problemă interesantă a constituit-o analiza posibilității retragerii plângerii prelabile atunci când acțiunea penală a pornit din oficiu. Astfel, instanța supremă a decis că dacă acțiunea penală s-a pus în mișcare din oficiu în cazul unei infracțiuni urmăribilă alternativ la plângerea prealabilă sau din oficiu, retragerea plângerii prelabile (dacă s-a făcut și o astfel de plângere) nu duce la încetarea procesului penal¹³. Noi ne-am declarat în dezacord cu această susținere pentru că, dacă am corobora-o cu dispozițiile art. 131 alin. 5 C.pen. ar rezulta că întotdeauna pentru infracțiunile comise împotriva minorilor sau incapabililor procurorul trebuie să pună în mișcare acțiunea penală din oficiu. Ca urmare, nu ar fi posibilă nicicând retragerea plângerii prelabile fiindcă organele judiciare sunt obligate nu doar să pună în mișcare acțiunea penală, ci să o și exercite din oficiu mai departe. Însă art. 131 alin. 2 C.pen permite retragerea plângerii prelabile indiferent de starea de capacitate de exercițiu a persoanei vătămate.

În cazul împăcării părților – instituție distinctă de plângerea prealabilă dar, conform legislației actuale, în strânsă legătură cu aceasta – am arătat, de asemenea, condițiile: împăcarea să fie permisă de lege (acum sunt 27 de infracțiuni în această situație), să fie un act bilateral între părți, să fie personală, să nu fie viciată, să fie expresă, să fie totală și necondiționată, să aibă loc numai în cursul procesului. În privința laturii civile s-a pus problema dacă, atunci când părțile încheie o *tranzacție* cu privire la acțiunea civilă mai este vorba sau nu de o împăcare. Doctrina s-a pronunțat în sensul că, atât timp cât nu se face din executarea tranzacției o condiție a împăcării, este posibilă o asemenea înțelegere între părți

¹³ TS, s.pen, dec.nr. 2524/1976, în V.Papadopol, M.Popovici, *Repertoriu alfabetic de practică judiciară în materie penală pe anii 1976-1980*, Editura științifică și pedagogică, București, 1982, p.315; CSJ, s.pen, decizia nr. 2067/1995, în Dreptul nr. 6/1996, p. 117.

privind cuantumul dezdăunării și modalitatea de plată a acesteia¹⁴. Și practica a decis că, dacă părțile se împacă în fața instanței și cad de acord asupra rezolvării laturii civile, instanța trebuie să ia act de aceasta prin hotărâre¹⁵.

Capitolul VI. Procedura plângerii prealabile. Faza de urmărire penală

În acest capitol am fost analizate competența organelor de urmărire penală, modul de sesizare a acestora (inclusiv plângerea greșit îndreptată și problemele ridicate în practică de noua instituție de îndreptare pe cale administrativă a plângerii greșit îndreptate), rolul jucat de plângerea prealabilă în începerea urmăririi penale.

S-a insistat pe faptul că extinderea cercetării penale și schimbarea încadrării juridice comportă anumite particularități în cazul acestei instituții neacoperite de lege (art. 238 și art. 286 Cpp), ceea ce obligă organul judiciar să cheme persoana vătămată și să o întrebe dacă formulează plângere prealabilă pentru noile fapte sau infracțiunea cu noua încadrare juridică. Legea nu arată în mod expres că, în aceste situații, persoana vătămată are posibilitatea de a depune plângere în termenul general de 2 luni, dar noi credem că răspunsul la această problemă este afirmativ. Cu toate acestea, dacă la dosar există deja o plângere penală simplă pentru noua infracțiune, suntem de părere că persoana vătămată nu mai trebuie chemată pentru a depune o nouă plângere, de data aceasta prealabilă, acest lucru putând da naștere la eludări ale legii în caz de pierdere a termenului inițial.

Capitolul VII. Procedura plângerii prealabile. Faza de judecată

În acest capitol au fost analizate aspectele particulare ale plângerii prealabile în caz de conexitate și indivizibilitate, modalitățile de extindere a procesului penal, de suspendare a acestuia, de schimbare a încadrării juridice.

Cu privire la extindere, am arătat că dacă aceasta privește acțiunea penală pentru *noi acte* în cazul infracțiunii continuate e necesară plângerea prealabilă. În caz de extindere a procesului penal pentru *noi fapte* procurorul nu poate pune în mișcare acțiunea penală în lipsa plângerii prealabile pentru aceste fapte. În caz de extindere a procesului penal la *noi participanți* nu e nevoie de o altă plângere prealabilă (art. 131 alin. 4 Cpp), dar o asemenea

¹⁴ A se vedea Vladimir Dumbravă, „Valorificarea dreptului la despăgubiri în caz de împăcare a părților în procesul penal”, în R.R.D. nr. 8/1971, p. 73-79.

¹⁵ Tj Galați, dec.pen. nr. 98 din 1977, în RRD nr. 4/1978, p.67; Jud. Cluj-Napoca, sent.pen. nr. 1625 din 12.12.2002 (nepublicată).

plângere trebuie depusă în caz de extindere a procesului penal la alte persoane care au comis fapte în legătură cu cea urmărită.

Cu privire la schimbarea încadrării juridice, deosebim mai multe situații: schimbarea încadrării juridice dintr-o infracțiune urmărită la plângerea prealabilă într-o altă infracțiune urmăribilă la plângere prealabilă sau din oficiu se face după procedura descrisă de art 334 Cpp; schimbarea încadrării juridice dintr-o infracțiune urmărită din oficiu într-o infracțiune urmăribilă la plângerea prealabilă nu mai este reglementată în mod special în art. 286 Cpp, astfel că noi apreciem că instanța poate schimba încadrarea juridică în cazul menționat și, constatând că este nevoie să fie depusă plângerea prealabilă, va proceda la chemarea persoanei vătămate în temeiul art. 76 C.proc.pen pentru a o întreba dacă formulează plângere prealabilă, dar partea poate invoca termenul de două luni pentru aceasta.

Capitolul VIII. Plângerea prealabilă și alte instituții de drept

Acest capitol este destinat asemănărilor, deosebirilor și legăturilor dintre plângerea prealabilă și alte instituții de drept.

Apropierea dintre plângerea penală și plângerea prealabilă se manifestă cu privire la mai multe aspecte. De altfel, cu privire la acest aspect există o preocupare de mult timp a doctrinei. Noi am înțeles să evidențiem și apropierea dintre plângerea prealabilă și denunț, respectiv sesizarea făcute de persoanele cu funcții de conducere sau alți funcționari.

Totodată, am făcut o prezentare a tuturor condițiilor prevăzute de legislație pentru punerea în mișcare a acțiunii penale, în afara plângerii prealabile: autorizarea prealabilă, încuviințarea prealabilă, înștiințarea prealabilă, cererea, sesizarea, exprimarea dorinței și am arătat care sunt cazurile în care trebuie întrunită plângerii prealabile cumulativ cu o altă condiție, și când sunt alternative.

Tot aici se face o analiză a legăturii dintre plângerea prealabilă și sesizarea instanței prin plângerea cu privire la soluția de netrimitere în judecată, sub aspectul sesizării, inculpării, exercitării acțiunii penale, actelor de dispoziție în cele două proceduri.

Plângerea prealabilă și infracțiunea flagrantă, respectiv infracțiunea de audiență sunt tratate de asemenea în acest capitol.

O analiză detaliată se face cu privire la medierea în materie penală, care e posibilă numai în cazul infracțiunilor pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă sau pentru care legea permite împăcarea părților.

În ce privește plângerea prealabilă și procedura cu elemente de extraneitate, studiul relevă că art. 30 din Legea nr. 302/2004 arată că extrădarea nu se acordă în cazul în care, potrivit legislației române, cât și legislației statului solicitant, acțiunea penală poate fi angajată numai la *plângerea prealabilă* a persoanei vătămate, iar această persoană se opune extrădării.. Pentru statele membre ale Uniunii Europene, potrivit art. 80 alin. 3 din Legea nr. 302/2004, absența unei plângeri prealabile sau a unei alte condiții necesare pentru punerea în mișcare a acțiunii penale, potrivit legii române, nu aduce atingere obligației de extrădare. Dar în unele tratate bilaterale, printre motivele de refuz a extrădării se află și situația când, potrivit legii ambelor părți contractante, acțiunea penală nu poate fi pusă în mișcare decât la plângerea prealabilă a părții vătămate (tratatele de asistență juridică încheiate de România cu Algeria, Coreea, Cuba, Maroc, Moldova, Mongolia, Siria, Tunisia).

Cu privire la aplicarea legii în timp, mai ales în perspectiva intrării în vigoare a noilor coduri care nu conțin norme tranzitorii în privința instituției plângerii prealabile, s-a avansat ideea că, după intrarea în vigoare a noului act normativ, chiar și în lipsa unor norme explicite, organul judiciar trebuie să cheme persoana vătămată și să îi pună în vedere că poate depune plângerea prealabilă. Credem însă că trebuie să îi acorde un termen de 2 luni (în prezent) și 3 luni (potrivit noilor coduri) pentru aceasta.

Concluzii

Ultima parte a tezei de doctorat reia pe scurt principalele aspecte tratate în teză și conchide că legiuitorul nu are o politică clară în privința condiționării urmăririi unei infracțiuni de existența plângerii prealabile.

Noi suntem de părere că într-o viitoare politică penală s-ar putea mări numărul infracțiunilor urmăribile la plângerea prealabilă, ceea ce ar fi conform cu tendințele moderne de privatizare a procesului penal și cu soluțiile de eficientizare a justiției penale. De altfel, în cursul timpului rolul victimei s-a întărit. Pe de o parte s-a creat posibilitatea de a aduce litigiul stins în fața procurorului, prin formularea unei plângeri contra soluției de netrimitere în judecată, direct în fața instanței, pentru orice tip de infracțiune. Pe de altă parte, s-a reglementat medierea în cauzele penale numai pentru infracțiunile pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate sau pentru care legea prevede că împăcarea părților înlătură răspunderea penală. Or, cel puțin aceste două aspecte evidențiază intenția legiuitorului român de a acorda o atenție sporită voinței victimei în pornirea și desfășurarea procesului penal.

Bibliografia

Bibliografia de la sfârșitul tezei cuprinde lucrările utilizate la alcătuirea ei: tratatele, manualele și monografiile ce aparțin autorilor români (este vorba număr de 70 de lucrări, cea mai veche datând din anul 1921, cea mai nouă din anul 2013) și străini (în număr de 20, cea mai veche datând din anul 1845, iar cea mai recentă din anul 2005); comentariile, adnotările și culegerile de practică judiciară (în număr de 32 de lucrări); notele, articolele și studiile publicate în revistele de specialitate din țară (în număr de 156, cel mai vechi este din 1966, cel mai recent din anul 2012).

Ele au fost consultate personal de autor și majoritatea au fost folosite pentru alcătuirea prezentei teze, acest lucru fiind indicat în notele de subsol.

Cuvinte cheie:

Plângerea prealabilă, procedura penală, Codul Penal, parte vătămată, proces penal, victima, extinderea procesului penal, schimbarea încadrării juridice, indivizibilitatea răspunderii penale, mediere.

CUPRINS

Capitolul I. Persoana vătămată în procesul penal	9
Secțiunea 1. Aspecte generale ale procesului penal.....	9
1. <i>Procesul penal și acțiunile din procesul penal</i>	9
1.1. Noțiunea de proces penal.....	9
1.2. Principiile procesului penal.....	10
1.3. Acțiunea în justiție.....	12
2. <i>Victima și acțiunea penală din procesul penal</i>	12
2.1. Specificul acțiunii penale puse în mișcare la plângerea prealabilă.....	12
2.2. Subiecții acțiunii penale.....	13
2.3. Partea vătămată.....	14
2.4. Actul de inculpare.....	18
2.5. Cazurile care împiedică punerea în mișcare sau exercitarea acțiunii penale.....	19
2.6. Stingerea acțiunii penale.....	20
2.7. Continuarea procesului penal.....	21
3. <i>Victima și acțiunea civilă din procesul penal</i>	22
3.1. Acțiunea civilă. Definiție și caracteristici.....	22
3.2. Subiecții acțiunii civile.....	23
3.3. Punerea în mișcare și exercitarea acțiunii civile.....	23
3.4. Stingerea acțiunii civile.....	24
Secțiunea 2. Victima și sistemele de acuzare.....	26
1. <i>De la răzbunare la pedepse etatice</i>	26
2. <i>Victima în procesul acuzatorial și în cel inchizitorial</i>	30
2.1. Procesul acuzatorial.....	30
2.2. Procesul inchizitorial	32
2.3. Procesul mixt	36
3. <i>Rolul victimei în acțiunea publică</i>	36
3.1. Acțiunile și acuzatorii în procesul penal.....	36
3.2. Acuzarea în procesul penal ordinar.....	39
3.3. Acuzarea privat-publică.....	40
3.4. Acuzarea privată.....	42
3.4.1. Reconsiderarea drepturilor victimei.....	42
3.4.2. Acuzarea privată în dreptul nostru.....	43
3.4.3. Acuzarea privată în alte sisteme de drept.....	44
Secțiunea 3. Instituția plângerii prelabile în procesul penal actual.....	51
1. Definiția plângerii prelabile.....	51
2. Noțiunea de plângere prealabilă.....	52
3. Rațiunea plângerii prelabile.....	52

4. Categoriile de infracțiuni pentru care este necesară plângerea prealabilă.....	55
5. Critica instituției plângerii prealabile.....	57
6. Reglementare actuală a instituției plângerii prealabile în dreptul nostru.....	57
Capitolul II. Natura juridică și caracterele plângerii prealabile.....	63
Secțiunea 1. Plângerea prealabilă - condiție de pedepsibilitate și procedibilitate.....	63
1. Natura juridică a plângerii prealabile. Doctrina străină.....	63
2. Natura juridică a plângerii prealabile. Doctrina autohtonă.....	66
Secțiunea 2. Plângerea prealabilă – mod de sesizare a organelor judiciare.....	70
1. Plângerea prealabilă și sesizarea organelor de urmărire penală.....	70
2. Plângerea prealabilă și sesizarea instanței de judecată.....	72
3. Dreptul absolut de sesizare prin plângere prealabilă.....	72
4. Dreptul exclusiv de sesizare prin plângere prealabilă.....	74
Secțiunea 3. Caracterele plângerii prealabile.....	75
1. Caracterul obligatoriu.....	75
2. Caracterul personal.....	76
3. Caracterul indivizibil.....	77
4. Caracterul netransmisibil.....	77
5. Caracter exclusiv.....	77
Capitolul III. Reglementarea plângerii prealabile în dreptul românesc. Evoluția legislativă.....	78
Secțiunea 1. Perioada antică și cea feudală.....	78
1. Perioada antică.....	78
2. Perioada feudală.....	78
Secțiunea 2. Codurile de la 1864.....	80
1. Legislația din vechiul regat.....	80
2. Legislația din Bucovina și Ardeal.....	82
Secțiunea 3. Codurile de la 1936.....	84
1. Codul penal.....	84
2. Codul de procedură penală.....	86
Secțiunea 4. Codurile de la 1968.....	89
1. <i>Perioada 1969 – 1991</i>	89
1.1. Aspecte generale ale reglementării.....	89
1.2. Plângerea prealabilă – condiție în procesul penal.....	90
1.3. Cazurile în care este necesară plângerea prealabilă.....	90
1.4. Reglementarea existentă la data publicării codului.....	91
1.5. Modificări ale legislației penale.....	98
1.6. Modificări ale legislației procesual penale.....	99

2. <i>Perioada 1992 – 2004</i>	99
2.1. Noua organizare judiciară.....	99
2.2. Decizii ale Curții Constituționale.....	100
2.3. Modificări ale legislației penale.....	102
2.4. Modificări ale legislației procesual penale.....	103
3. <i>Perioada 2005 – prezent</i>	105
3.1. Modificări ale legislației penale.....	105
3.2. Modificări în legislației procesual penale	112
3.3. Legea medierii.....	113
3.4. Legea micii reforme.....	113
3.5. Reglementarea actuală.....	116
Secțiunea 5. Noile Coduri.....	117
1. <i>Noul Cod penal – Legea nr. 286/2009</i>	118
1.1. Lipsa plângerii prealabile.....	118
1.2. Retragera plângerii prealabile.....	120
1.3. Împăcarea	122
1.4. Infracțiunile pentru care este necesară plângerea prealabilă.....	124
1.5. Infracțiunile la care este posibilă împăcarea.....	125
1.6. Legea nr. 187/2012.....	126
2. <i>Noul Cod de procedură penală – Legea nr. 135/2010</i>	128
2.1. Obligatoritatea punerii în mișcare și a exercitării acțiunii penale	128
2.2. Cazurile care împiedică punerea în mișcare și exercitarea acțiunii penale	129
2.3. Continuarea procesului penal la cererea suspectului sau inculpatului	130
2.4. Modul de audiere a persoanei vătămate.....	130
2.5. Plata cheltuielilor avansate de stat în celelalte cazuri	131
2.6. Modurile de sesizare	132
2.7. Plângerea prealabilă	133
2.8. Termenul de introducere a plângerii prealabile	137
2.9. Obligațiile organului de urmărire penală în procedura plângerii prealabile.....	137
2.10. Procedura în cazul infracțiunii flagrante	139
2.11. Continuarea urmăririi penale la cererea suspectului sau a inculpatului	139
2.12. Schimbarea încadrării juridice	140
2.13. Hotărârile supuse recursului în casație	141
Capitolul IV. Condițiile de valabilitate a plângerii prealabile.....	142
Secțiunea 1. Infracțiunile pentru care este necesară plângerea prealabilă.....	142
1. Infracțiuni prevăzute în Codul penal.....	142
2. Infracțiuni prevăzute în legile speciale	144
Secțiunea 2. Titularul plângerii prealabile.....	149
1. Persoana vătămată.....	149
2. Mandatarul titularului	152
3. Decesul persoanei vătămate.....	159
4. Persoana juridică	163
5. Alți subiecți: reprezentanții legali ai persoanei fizice.....	166
6. Alți subiecți: organul judiciar.....	168

Secțiunea 3. Termenul de introducere a plângerii prealabile.....	170
1. Durata termenului.....	171
2. Natura juridică a termenului.....	171
3. Data de la care începe curgerea termenului.....	176
4. Data la care se împlinește termenul.....	177
5. Termenul în situații particulare.....	178
Secțiunea 4. Forma și conținutul plângerii prealabile.....	183
1. Reglementare legală.....	183
2. Forma plângerii prealabile.....	184
3. Elementele conținutului plângerii prealabile.....	186
4. Remedii pentru lipsa unor elemente ale plângerii prealabile.....	196
Capitolul V. Plângerea prealabilă și stingerea raportului juridic penal.....	197
Secțiunea 1. Lipsa plângerii prealabile.....	197
1. Definiție și caracter.....	197
2. Cazuri de lipsă a plângerii prealabile.....	198
3. Efectele lipsei plângerii prealabile.....	198
Secțiunea 2. Retragerea plângerii prealabile.....	201
1. Stingerea dreptului.....	201
2. Definiție.....	202
3. Condiții.....	202
4. Efectele retragerii plângerii prealabile.....	210
Secțiunea 3. Împăcarea părților.....	215
1. Definiție.....	215
2. Cazurile în care este posibilă împăcarea părților.....	216
3. Relația dintre instituția împăcării părților și cea a plângerii prealabile.....	218
4. Condițiile de valabilitate a împăcării părților.....	218
5. Efectele împăcării părților.....	224
Capitolul VI. Procedura plângerii prealabile. Faza de urmărire penală.....	229
Secțiunea 1. Competența organelor de urmărire penală.....	229
1. Sesizarea organului de urmărire penală prin plângerea prealabilă.....	229
2. Competența organelor de urmărire penală.....	230
3. Plângerea prealabilă greșit îndreptată.....	233
4. Competența în caz de indivizibilitate și conexitate cu alte infracțiuni.....	237
Secțiunea 2. Plângerea prealabilă și începerea urmăririi penale.....	237
1. Condițiile pentru începerea urmăririi penale.....	237
2. Plângerea prealabilă – act de sesizare al organelor de urmărire penală.....	238
3. Plângerea prealabilă – impediment pentru începerea urmăririi penale.....	239
Secțiunea 3. Plângerea prealabilă și desfășurarea urmăririi penale.....	240

1. Plângerea prealabilă și cercetarea penală.....	240
2. Plângerea prealabilă și extinderea cercetării penale.....	241
3. Plângerea prealabilă și schimbarea încadrării juridice.....	245
4. Plângerea prealabilă și suspendarea urmăririi penale.....	250
Secțiunea 4. Terminarea urmăririi penale.....	251
1. Terminarea cercetării penale.....	251
2. Finalizarea urmăririi penale de către procuror.....	252
Capitolul VII. Procedura plângerii prealabile. Faza de judecată.....	255
Secțiunea 1. Aspecte generale privind judecata.....	255
1. Obiectul judecății.....	255
2. Participanții la judecata penală.....	255
3. Structura fazei de judecată.....	256
4. Modalități de desfășurare a judecății în primă instanță.....	257
Secțiunea 2. Plângerea prealabilă și competența instanțelor de judecată.....	258
1. Plângerea prealabilă și sesizarea instanței de judecată.....	258
2. Plângerea prealabilă și cazurile de conexitate și indivizibilitate.....	259
Secțiunea 3. Plângere prealabilă și extinderea procesului penal.....	261
1. Aspecte generale cu privire la extinderea procesului penal.....	261
2. Plângerea prealabilă și extinderea acțiunii penale.....	264
3. Plângerea prealabilă și extinderea procesului penal pentru alte fapte.....	268
4. Plângerea prealabilă și extinderea procesului penal pentru alte persoane.....	272
Secțiunea 4. Plângerea prealabilă și schimbarea încadrării juridice a faptei.....	278
1. Încadrarea juridică a faptei.....	278
2. Procedura de drept comun pentru schimbarea încadrării juridice.....	279
3. Plângerea prealabilă și procedura de schimbare a încadrării juridice.....	280
4. Soluția adoptată de instanță.....	284
Secțiunea 5. Plângerea prealabilă și suspendarea judecății.....	285
1. Cazurile de suspendare prevăzute de Codul de procedură penală.....	285
2. Cazurile de suspendare prevăzute de alte legi.....	285
Secțiunea 6. Plângerea prealabilă și soluția instanței de judecată.....	286
1. Soluția primei instanțe.....	286
2. Plângerea prealabilă și judecata în căile de atac. Aspecte specifice.....	289
Capitolul VIII. Plângerea prealabilă și alte instituții de drept.....	293
Secț.1 Plângerea prealabilă și celelalte mijloace de sesizare externe.....	293
1. Asemănări.....	293
2. Deosebiri.....	294
Secțiunea 2. Plângerea prealabilă și celelalte condiții pentru punerea în mișcare	

a acțiunii penale.....	296
1. Condiții procedurale de punere în mișcare a acțiunii penale.....	288
2. Caracteristici generale.....	300
3. Incidențe dintre plângerea prealabilă și celelalte condiții pentru punerea în mișcare a acțiunii penale.....	301
 Secțiunea 3. Plângerea prealabilă și sesizarea instanței prin plângerea cu privire la soluția de netrimitere în judecată.....	304
1. Evoluția reglementării.....	304
2. Reglementare actuală.....	304
3. Sesizare și inculpare în cele două proceduri.....	305
4. Exercițarea acțiunii penale în cele două proceduri.....	309
5. Actele de dispoziție în cele două proceduri.....	310
 Secțiunea 4. Plângerea prealabilă și infracțiunea flagrantă.....	310
1. Procedura de urgență în cazul infracțiunilor flagrante urmăribile la plângerea prealabilă.....	310
2. Procedura comună în cazul infracțiunilor flagrante urmăribile la plângerea prealabilă.....	315
 Secțiunea 5. Plângerea prealabilă și infracțiunea de audiență.....	316
 Secțiunea 6. Plângerea prealabilă și medierea penală.....	317
1. Medierea în cauzele penale – aspecte generale.....	318
2. Procedura medierii.....	319
3. Acordul de mediere – impediment al acțiunii penale.....	322
4. Procedura care se desfășoară în fața organului judiciar.....	325
5. Soluția organului judiciar.....	326
 Secțiunea 7. Plângerea prealabilă și procedura cu elemente de extraneitate.....	328
1. Universalitatea legii penale.....	328
2. Asistența judiciară internațională.....	328
 Secțiunea 8. Plângerea prealabilă și aplicarea legii în timp.....	331
1. Plângerea prealabilă și legea mai favorabilă.....	331
2. Plângerea prealabilă și termenul de formulare în situațiile tranzitorii.....	332
 Concluzii.....	335
 Bibliografie.....	347